

Er global solidaritet mulig?

Av Stein Tønnesson

Et paradoks er en selvmotsigelse som likevel er sann. Jeg skal ta utgangspunkt i tre paradokser som alle er sanne og som henger nøye sammen:

1) Nasjonalstatens paradoks: Den nasjonale sjølråderettens tid er forbi, og nasjonalstaten er viktigere enn noensinne.

2) Demokratiets paradoks: Hele verden er nå kanskje på vei mot demokrati og demokratiet er i ferd med å miste innhold.

3) Solidaritetens paradoks: Den tredje verden er blitt borte og Den tredje verden trenger mer enn noen gang vår solidaritet.

La meg begynne med nasjonalstatens paradoks. Vi husker alle argumentet fra EU-kampen: nasjonalstatens er både for liten og for stor til å løse dagens problemer. Vi trenger overnasjonale, lokale og regionale løsninger for å kunne beskytte miljøet, regulere handel og kapitalbevegelser. De fleste nasjoner er nå så sterkt integrert i verdensøkonomien at det er en illusjon å tro på nasjonal sjølråderett. Jeg er overbevist om at dette er riktig. Nå har vel aldri noen nasjonalstat vært uavhengig av sin omverden, men i dag er avhengigheten så sterk - ikke minst for Norge - at selve tanken om nasjonal sjølråderett må oppgis som en illusjon fra fortida.

Likevel er nasjonalstaten viktigere enn noensinne. Den er viktig av fire grunner, to økonomiske og to politiske. Den første grunnen er at staten er en tung aktør på verdensmarkedet, ved siden av de transnasjonale selskapene. Den moderne handelsstaten bruker en lang rekke virkemidler for å fremme sitt eget næringslivs interesser rundt på kloden. Staten inngår bilaterale og multilaterale handelsavtaler, bearbeider markeder gjennom politiske og kulturelle kontakter og samarbeider nært med bedrifter den oppfatter som sine egne. I rollen som tung aktør på verdensmarkedet er forøvrig den lille eller mellomstore staten vel så effektiv som stormakten fordi den ikke oppfattes

som like truende og fordi den har lettere for å inngå samarbeid med det den ser som sitt eget nasjonale næringsliv. Det gjelder særlig hvis staten er en godt integrert nasjonalstat der innbyggerne identifiserer seg med staten. Jeg tror vi trenger et nytt syn på nasjonalstatens rolle. Skillet mellom utenrikspolitikk og innenrikspolitikk, mellom utenrikshandel og innenrikshandel, er ikke lenger relevant. Staten skal forstås som en av flere aktører på verdensmarkedet. I forhold til de transnasjonale selskapene har statene noen særlige kjennetegn: De har et territorium å administrere og forsvare og de har en befolkning å skattlegge. Men statene agerer over alt på kloden. Altså mister ikke staten sin viktighet fordi om sjølråderetten forsvinner. Dens globale oppgaver øker i betydning. To regjeringssjefer som for alvor har innsett og tatt konsekvensen av den moderne handelsstatens behov for en global politikk er Singapores Goh Choc Tong og Norges Gro Harlem Brundtland.

Den andre grunnen til at nasjonalstaten blir stadig viktigere, er dens rolle i å trekke investeringsvillig kapital til visse bestemte landområder. Gjennom å legge forholdene til rette for investeringer driver statene "global distriktsutbygging". De må skape et investeringsvennlig klima for at deres eget territorium skal gi grunnlag for produksjon rettet mot verdensmarkedet. Det er viktig for staten selv, fordi det øker skattegrunnlaget. En stat med små ressurser er henvist til å lokke med lave lønninger og lave priser på fast eiendom, men hvis staten har større ressurser og kan lokke med en godt utbygd infrastruktur, gode finansieringsordninger, et oversiktlig lovverk (som i hovedsak blir overholdt), en velutdannet arbeidskraft, et kjøpekraftig hjemmemarked og stabile politiske forhold, da står den mye bedre rustet. Alt dette er mye lettere å få til for en nasjonalstat der størstedelen av befolkningen identifiserer seg med staten, enn for en stat der folk er likeglade med nasjonen fordi de knytter hele sin identitet til lokalsamfunnet, sin etnisitet, sin religion eller til et hjemland langt borte. Noe av det minst solidariske vi kan gjøre mot fattige folk i andre deler av verden, er å motarbeide de forsøkene som statene deres gjør på å bygge opp nasjonal iden-

titet. Det er vel og bra å støtte kulturelle minoriteter, men hvis minoritetene ikke finner sin plass i et større nasjonalt fellesskap, er det umulig å bygge de institusjonene som skal til for å skape økonomisk utvikling. For at en bedrift skal investere i et nytt område, er det avgjørende at den staten som behersker området, har legitimitet i befolkningen.

La meg understreke at når jeg sier "nasjonalstat", mener jeg ikke nødvendigvis en stat som har utgangspunkt i én bestemt språkgruppe, én religion eller en gammel historisk tradisjon. Nasjonalfølelsen kan også bygge på stolthet over et multietnisk fellesskap (slik Thomas Hylland Eriksen har studert i Mauritius), eller på et fellesskap som har oppstått gjennom frigjøring fra en kolonimakt (som i USA og Indonesia), eller på en fremtidsvisjon (som i Malaysia). En av de mest løfterike nasjonsbyggingsprosjektene i dag er det som pågår i Sør-Afrika. Nå er de mange folkegruppene som før ble holdt atskilt, er nå stolte av det samme flagget. For noen rike folk, slik som nordmenn og japanere, er nasjonalfølelsen blitt en slags innspist selvfølge. De kan ha godt av å åpne seg opp og være litt mindre sjølgode. Men det bør ikke få dem til å overse andres behov for nasjonsbygging.

Den tredje grunnen til at nasjonalstaten blir stadig viktigere selv om den må oppgi målet om full sjølråderett, er egentlig ganske selvsagt: Internasjonale avtaler og overnasjonale løsninger er ikke alternativer til staten. Tvertimot bygger de på staten. Staten er jo selve byggeklossen i alt internasjonalt og overnasjonalt samarbeid. Det er bare når staten har tilstrekkelig autoritet over sine innbyggere til til å sørge for at de overholder internasjonale forpliktelser at internasjonale avtaler får noen virkning. Og slik autoritet har bare stater med legitimitet i befolkningen, altså nasjonalstater. Jeg ser da bort fra stater som tvinger sin vilje på befolkningen med vold. Kort sagt: Forutsetningen for internasjonalt samarbeid er at nasjonalstaten fungerer.

Forøvrig er det et ganske alvorlig problem at mange stater mangler kapasitet til å skape respekt for internasjonale avtaler. I dag er det nemlig vanskeligere å være nasjonalstat

enn det var i nasjonens glansdager fra 1950- til 1970-årene. Viktige ressurssterke grupper i de yngre generasjonene knytter seg i dag til ulike former for regionale eller globale nettverker og slutter å engasjere seg i sin egen nasjons problemer. Flere og flere flørter med uforpliktende kosmopolitiske identiteter og ser sitt statsborgerskap som en ren formalitet. Det betyr at det er vanskeligere enn før å opprettholde eller skape velfungerende nasjonalstater med en sterk debatterende offentlighet, samtidig som det er enda viktigere enn før at nasjonalstaten fungerer som nasjonalstat. Der har du nasjonalstatens paradoks i et nøtteskall.

Den fjerde grunnen til at det er viktig for statene å være nasjonale, er hensynet til demokratiet. Nasjonalstaten utgjør den eneste eksisterende rammen om et demokratisk beslutnings-system. Det er ikke mulig å praktisere en demokratisk styreform i et land der befolkningen ikke i det hele tatt identifiserer seg med staten. De kan hate eller elske regjeringen, men hvis de hater den, må de skamme seg over den, for de må oppfatte den som sin. Ellers kan ikke demokratiet fungere. En region på tvers av landegrenser kan nok fungere som et økonomisk og kulturelt handlingsfellesskap, men den kan ikke ta demokratiske beslutninger uten at den først løsriver seg og danner en ny stat. Ordningen med at befolkningen på et visst avgrenset territorium har borgerskap i en stat som den identifiserer seg med, er selve grunnlaget for alt politisk demokrati. Det eneste tenkelige alternativ ville være et korporativt demokrati der folk øver innflytelse gjennom arbeidsplassen eller gjennom nettverker av frivillige organisasjoner. Men hvem skulle de øve innflytelse på? En regjering uten territorium? I praksis finnes det ikke noe demokratisk alternativ til nasjonalstaten.

Dette leder over i paradoks nummer to: Demokratiets paradoks. Hele verden kan være på vei mot demokrati og demokratiet er i ferd med å miste sitt innhold. Ordet "demokrati" kan defineres på mange måter, og ulike definisjoner kan passe i forskjellige sammenhenger. Det finnes ikke riktige eller gale definisjoner, bare mer eller mindre fruktbare. Her velger jeg å bruke en

minimumsdefinisjon: En politisk styreform bygd på frie, hemmelige valg med almen stemmerett i et samfunn der befolkningen har ytringsfrihet, organisasjonsfrihet og rettssikkerhet, og der regjeringen (eller presidenten) må gå av hvis den får flertallet mot seg i valg eller nasjonalforsamling. Utfra denne definisjonen behøver ikke et demokrati å være et idealsamfunn, og det er fullt mulig å ha en demokratisk styreform uten at befolkningsflertallet har noen reell innflytelse utenom valgdagen. Likevel er det av stor betydning om et land tilfredsstillter minimumsdefinisjonen eller ikke. Ikke minst bidrar det til å sikre fredelige forhold og intet er så viktig for folk flest som fred. Det går an å lage mer krevende definisjoner, som forutsetter folkelig deltakelse og kanskje en rettferdig fordelingspolitikk, men da blir det vanskeligere å bli enige om hvilke stater som er demokratiske. Ihvertfall er det vanskelig å tenke seg et demokrati som ikke oppfyller kravene i minimumsdefinisjonen.

I de siste 20 årene har mange av verdens folk kvittet seg med autoritære regimer og innført demokrati. Den amerikanske samfunnsforskeren Samuel Huntington har kalt dette for demokratiseringens tredje bølge. Den har skyllet over Sør-Europa, Sør-Amerika, Øst-Europa, det tidligere Sovjetunionen og deler av Afrika. I Asia har Filippinene, Sør-Korea, Taiwan og Mongolia innført demokrati. Japan og India var demokratiske fra før. I de siste årene har også Pakistan, Nepal, Bangla Desh og Sri Lanka avholdt rimelig vellykte valg, til tross for sterke indre konflikter. Thailand gjeninnførte demokratiet i 1992, etter en kort periode med militærstyre, og i det krigsherjede Kambodsja ledet internasjonalt overvåkede valg i 1993 til opprettelsen av en koalisjonsregjering. Men de to største landene i Øst- og Sørøstasia, Kina og Indonesia, har motstått den tredje bølgen. Den stanset på Den Himmelske Freds Plass i 1989, og ble slått tilbake i Jakarta nå i juli. Nord-Korea, Vietnam, Laos og Brunei er forblitt autoritære, og det samme gjelder en rekke islamske land i Vest-Asia. Burma er det mest brutale militærdiktaturet i Asia i dag.

Et av de store spørsmål foran neste århundre er om demokra-

tiet vil bli en universell norm som alle stater bekjenner seg til. Jeg tror asiaterne har nøkkelen til svaret. Hvis Kina og Indonesia blir demokratiske, vil målet være innen rekkevidde. At en nasjon bekjenner seg til demokratiets grunnprinsipper, kan da bli like selvsagt som at det har en hovedstad, et flagg og en valuta. Men en motsatt utvikling er også mulig: de autoritære statene i Asia kan bli modeller for anti-demokratiske krefter. Da kan vi oppleve tilbakeslag for demokratiet overalt i verden. Hvis vi unngår tilbakeslaget, og demokratiet blir en universell norm, da vil det være en uhyre positiv utvikling, ikke minst av hensyn til verdensfreden. Det er derfor all grunn for sosialister til å støtte opp om og bidra til at demokratiseringens tredje bølge fortsetter.

Men hva med den andre delen av paradokset? Samtidig som det politiske demokratiet er blitt innført i stat etter stat, har de enkelte statene fått stadig mindre sjølråderett. I den økonomiske politikken må de ofte nøye seg med å innrette seg etter markedskreftene. Mange staters økonomiske politikk har som hovedformål å legge forholdene til rette for utenlandske investorer. En rekke ressursvake stater står nærmest under administrasjon av Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet, og andre stater har frivillig avgitt suverenitet til overnasjonale institusjoner. Muligheten for en uavhengig valutapolitikk eller tollpolitikk er drastisk redusert. Bare meget få stater er i Norges eller Taiwans situasjon, dvs. at de har fått så betydelige overskudd av sin eksport at de kan bruke store summer på det befolkningen måtte ønske. Norge er rikt nok til at demokratiet kan få innhold i form av ulike økonomiske prioriteringer. I de fleste land er det ikke tilfellet. Politikerne føler seg bundet på henger og føtter i den økonomiske politikken og må ty til hule løfter når de driver valgkamp. Det er liten grunn til å tro at dette kommer til å forandre seg i tida fremover. Noen stater vil kunne fortsette å skumme fløten på grunn av særlige ressurser eller heldige satsinger, men generelt vil stadig mer makt flyttes ut i de transnasjonale selskapene, til internasjonale finansinstitusjoner og overnasjonale organisasjoner. De står ikke under demokratisk kontroll og lar derfor markedet

styre sine prioriteringer enda sterkere enn det statene gjør. Når den økonomiske makten globaliseres, tappes det nasjonale demokratiet for innhold samtidig som ressurssterke grupper gir slipp på sin nasjonale identitet og slutter seg til en internasjonal jetset-kultur uten noen form for politisk ansvarlighet (accountability). Her har vi det andre paradokset, selvmotsigelsen som likevel er sann: Demokratiet dør, demokratiet lenge leve!

Det tredje paradokset er solidaritetens: Den tredje verden er blitt borte og Den tredje verden trenger solidaritet. Forestillingen om Den tredje verden hører til den kalde krigens verdensbilde, men en første, andre og tredje verden, en motsetning mellom øst og vest, og en annen mellom nord og sør. For dem av oss på den europeiske venstresida som ikke identifiserte oss med Sovjetunionen, representerte frigjøringsbevegelsene i Den tredje verden det fremste håpet om et endelig brudd med imperialismen og kapitalismen. Dette håpet var nært knyttet til teorien om underutvikling. Den tredje verden ble holdt nede i fattigdom på grunn av industrilandenes økonomiske utbytting. Veien til utvikling gikk gjennom et brudd med de kapitalistiske i-landene og en selvstendig utvikling under en sosialistisk planøkonomi utenfor det kapitalistiske verdensmarkedet.

Flere utviklingstrekk har ført til at forestillingen om Den tredje verden er gått i oppløsning. Det viktigste i denne sammenhengen er ikke at kommunismen brøt sammen i Øst-Europa og Sovjetunionen slik at Den andre verden forsvant. Det viktigste er at en del land i Den tredje verden, særlig i Stillehavsasia, oppnådde en sterk økonomisk vekst og at disse landene var blant dem som nettopp satset på det kapitalistiske verdensmarkedet. De statene som skjermet seg og forsøkte seg på en utviklingsmodell som konsentrerte seg om hjemmemarkedet, eller som satte sin lit til en ny økonomisk verdensorden med høyere råvarepriser, de mislyktes så å si over hele fjela. Mange av dem havnet i en bunnløs gjeldskrise. I løpet av 1980-årene oppstod det så store forskjeller mellom landene i Den tredje verden at begrepet mistet sitt innhold.

Men "Den tredje verden" var ikke bare en geografisk fellesnevner for underutviklede land i Latin-Amerika, Afrika og Asia. "Den tredje verden" var også en metafor for verdens fattige og undertrykte. Og de finnes fortsatt. Det er mange flere av dem nå enn før, og de har minst like stort behov for solidaritet. I dag er det bare ikke mulig å solidarisere seg med dem ved å sende støtte til militære frigjøringsbevegelser eller gjenværende sosialistiske stater. Støtte til regimene i Cuba, Nord-Korea, Kina, Vietnam og Laos kan ikke være prioriterte oppgaver for den norske, nordiske eller europeiske venstresida. I europeiske sosialisters forestillingsverden er Den tredje verden på sett og vis blitt oppløst og erstattet av fire utfordringer som vi har et noe ambivalent forhold til:

- immigrantene og flyktingene som vi stiller oss solidariske med, ønsker velkommen og forsvarer mot reaksjonære rasister, men som vi likevel ikke ønsker alt for mange av fordi det gjør det for vanskelig å integrere dem i våre samfunn. Dessuten har mange av dem en lei tendens til å se annerledes på kvinnefrigjøring og barneoppdragelse enn det vi gjør.

- de islamske fundamentalistene som noen av oss prøver å forstå, men de fleste tar avstand fra.

- de nye asiatiske (og snart latinamerikanske) konkurrentene som vi på sett og vis beundrer, men også frykter fordi de truer europeiske arbeidsplasser, praktiserer barnearbeid og godtar grove brudd på menneskerettighetene i sine hjemland.

- verdens fattige masser som ikke lenger kan skylde sin fattigdom på imperialismens og kapitalismens iboende ondskap, men som snarere er fattige på grunn av udugelige, autoritære og korrupte regimer i sine hjemland, eller på grunn av etniske eller religiøse konflikter. De landene som ligger nederst på statistikken over menneskelig utviklingsnivå i dag, er alle preget av langvarig borgerkrig. Men hvordan kan vi solidarisere oss med afghanerne?

Det er viktig å diskutere vårt forhold til alle disse fire utfordringene, men de som sterkest trenger vår solidaritet er vel verdens fattige. De bor spredt i mange land. Flest er det i Asia, særlig India, men i Kina tyder nye beregninger fra Ver-

densbanken på at fattigdomsproblemet er mye større enn vi har antatt. Afrika er det kontinentet der den største andelen av befolkningen er fattig.

Hvordan er det mulig å utforme en solidarisk politikk overfor verdens fattige og undertrykte? Noe av det første jeg mener vi må gjøre, er å bryte med hele tanken om å skape et alternativ til kapitalismen. Det de fattige og undertrykte trenger, er ikke hjelp til å holde seg unna kapitalismen. De trenger hjelp til å mestre den, utnytte den, nyte godt av den, og til å forsvare sine interesser i forhold til kapitalkreftene. Det vi trenger, er altså en solidaritetsbevegelse som erkjenner sin plass innenfor den globale markedsøkonomien, ikke en solidaritetsbevegelse som bygger på drømmen om et fundamentalt annerledes økonomisk system, eller som prøver å trekke land eller regioner ut av verdensmarkedet.

Når det er sagt, finnes det tre ulike utgangspunkter for et globalt solidaritetsprogram, tre former for samarbeid:

Det første har til formål å skape global motmakt til de transnasjonale selskapene. Her kan vi samarbeide med globale nettverksorganisasjoner av typen Amnesty International eller Greenpeace, og skape nye lignende nettverk eller organisasjoner. Det dreier seg om å bygge et globalt handlingsfellesskap omkring visse typer av saker. Slike organisasjoner som Greenpeace retter sine aksjoner både mot stater og mot transnasjonale selskaper. Etter min mening er det et sterkt behov for globalt organisert motmakt til de transnasjonale selskapene. Det er illusorisk å tro at statene vil eller kan kontrollere dem. Derimot er det i høyeste grad mulig å påvirke dem gjennom global aksjonisme og en kritisk global offentlighet. Det det gjelder om, er å bruke markedet mot de transnasjonale selskapene når de driver miljøødeleggende virksomhet, nekter å akseptere fagforeninger osv. Mange selskaper er sårbare for negativ oppmerksomhet i mediene, og er villige til å satse betydelige summer på å forebygge eller motvirke slik oppmerksomhet. Men fortsatt får de transnasjonale selskapene alt for lite kritikk. Det skyldes at det ikke finnes noen kritisk global offentlighet med tilstrekkelige ressurser til å følge kapitalkreftenes bevegelser. Det er mer slik kritikk

i det liberale Nord-Amerika enn det er i de sosialdemokratiske delene av Europa. Såvel sosialdemokratiet som den sosialistiske venstresida har sviktet på dette området. De har ikke tatt internasjonalismen på alvor, men har vært ensidig innrettet mot nasjonal og europeisk politikk.

Den andre formen for samarbeid har til formål å skape global motmakt til lokale undertrykkere og en mer rettferdig fordeling av verdens ressurser. Da er faktisk både mulig og nødvendig å samarbeide nettopp med noen av de transnasjonale selskapene. Dette kan virke som en motsigelse av det jeg nettopp har sagt, men det er slett ikke slik at de transnasjonale selskapene er verre til å ødelegge miljøet og til å utplyndre arbeidskraften enn det lokale næringslivet rundt om i verden. Dessuten er det store forskjeller mellom de transnasjonale selskapene. For befolkningen i et område i Brasil, India eller Kina kan det være av enorm betydning hva det er for slags bedrift som kommer og etablerer seg. Om den nekter eller godtar fagforeninger. Om den bestikker de lokale myndighetene for å unngå skatt og miljøkrav. Om den har egne standarder når det gjelder miljø og arbeidsforhold. Om arbeidslederne slår eller skriker til arbeiderne eller bedriften har en moderne ledelsesfilosofi. For lokalbefolkningen kan det være en kjempefordel å få inn en bedrift som holder visse standarder. Det gjelder ikke bare de få utvalgte som får jobb på den nye bedriften. Arbeiderne på andre bedrifter kan bruke forholdene på den nye bedriften til å kreve forbedringer på sine egne arbeidsplasser. Med utgangspunkt i en solidarisk grunnholdning er det derfor all grunn til å oppmuntre bedrifter med en høy miljømessig og sosial standard til å etablere seg i fattige land. Like naturlig som det er å legge forholdene itl rette for distriktsutbygging i Norge, like naturlig er det å oppmuntre til etableringer i fattige land. Men de transnasjonale bedriftene må altså følges av en kritisk offentlighet.

Faktisk er det i ferd med å vokse frem en form for etisk bevissthet innenfor en del av det transnasjonale næringslivet. Flere bedriftsledere ser fordelene av å skaffe seg en profil de kan være stolte av når det gjelder arbeidsforhold, miljø, men-

neskerettigheter og renslighet i forhold til lokale myndigheter. Drivkraften er nok ikke så veldig idealistisk. Tanken bak er at selskapet trenger et godt renommé for å kunne selge sine produkter og oppnå goodwill fra statlige myndigheter og økonomiske partnere. Men når markedsmessige hensyn drar i retning av noe bra, er det vel rimelig å stille seg positivt til det. For sosialister i dag er det naturlig å støtte opp om dem som arbeider for etikk og renslighet i det globale næringslivet. Deler av det transnasjonale næringslivet kan bli gode samarbeidspartnere i kampen mot fattigdom og undertrykkelse.

Den tredje formen for samarbeid er på statlig nivå og sikter mot å skape internasjonal regulering av markedet. Her sier jeg "internasjonal" og ikke "global" eller "transnasjonal" fordi det dreier seg om å skape et forpliktende samarbeid mellom nasjonalstater på globalt nivå. En fare i verden i dag er at vi kan få en regional oppdeling i handelsblokker: EU i Europa, APEC i Stillehavsasia, NAFTA i Amerika. Opinionen i Europa er, om enn i noe mindre utstrekning enn i USA, skremmende selvopptatt. Det er lite offentlig debatt om Europas rolle ellers i verden. En regional oppdeling i handelsblokker vil være livsfarlig for mange av verdens fattige fordi de vil havne i randsoner som ingen føler ansvar for. Blant annet derfor er FNs nåværende krise et dypt alvorlig problem. Det blir av stor betydning å skape en positiv, kritisk oppmerksomhet om det som skjer i FN og FNs underorganisasjoner, rundt forhandlingene om en internasjonal klimaavtale, og i den nye Verdens Handelsorganisasjon (WTO), som skal møtes i Singapore nå i desember. Fra fattige lands synsvinkel er det dessuten viktig å bygge opp en sterk kritisk offentlighet om politikken til de to mektige institusjonene Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet.

Dette siste er kanskje en selvfølge, men selv i et opplyst land som Norge har den politiske debatten en tendens til å bli nærsynt nasjonal og europeisk. Få politikere og intellektuelle tar utgangspunkt i et globalt ansvar. Både på nordiske språk og på engelsk mangler det seriøse medier som er konsekvent globale i sitt interessefelt. Min egen obligatoriske dagsavis er etterhvert blitt International Herald Tribune, en amerikansk

globalavis skapt i Paris. Med dagens teknologi burde det være mulig å skape globale slagkraftige medier med andre ideologiske utgangspunkter enn Herald Tribune. I første omgang er det kanskje ikke noe viktig mål å konkurrere med CNN, men heller med Herald Tribune og Foreign Affairs.

Men, før det er mulig å skape en venstreorientert offentlighet på globalt nivå, trengs det et psykologisk klimaskifte. Selv om global solidaritet er fullt mulig i praksis, er det ikke sikkert at den er det psykologisk. Hva var drivkraften bak solidaritetsbevegelsen med Den tredje verden i 1970-årene? Her spilte nok den lutherske skyldfølelsen en rolle, følelsen av å tilhøre et rikt utbyttersamfunn som skodde seg på de fattiges bekostning. Dessuten var det viktig at Den tredje verdens frigjøring inngikk i en verdensomspennende kamp for et annet og bedre økonomisk system enn kapitalismen. Ved å stille oss på Den tredje verdens side kunne vi bidra til selve det historiske oppgjøret med kapitalismen og legge grunnen for et nytt samfunnssystem. Kapitalkreftene, og særlig den amerikanske monopolkapitalen, utgjorde et psykologisk viktig fiendebilde. Nå er både skyldfølelsen og fiendebildet sterkt svekket.

Det som er borte, er altså ikke de fattiges behov for solidaritet. Fattigdom og urettferdighet er det mint like mye av som før. Det som er borte, er heller ikke muligheten for å vise solidaritet i praksis. Det som er blitt vekk, er den europeiske venstresidas psykologiske trang til å vise solidaritet. Den kapitalistiske markedsøkonomien er kommet for å bli. Jeg tror de fleste av oss har erkjent dette i lang tid, men vi har ikke klart å la det synke inn, og dette har lammet oss. Vi har ikke fått øynene opp for hvor vide rammene egentlig er for hva som går an å få til innenfor kapitalismen. Historien tar så langtfra slutt selv om verden blir en sammenhengende kapitalistisk markedsøkonomi. Spørsmålet er da om det går an å skape en ny solidaritetsbevegelse uten verken skyldfølelse eller et kapitalistisk fiendebilde.

Her må jeg ærlig innrømme at jeg kjenner meg usikker. Det er lettere for den europeiske venstresida å vise solidaritet med ofrene for europeisk eller amerikansk imperialisme enn å

solidarisere seg med immigranter fra det kinesiske innlandet i en kystsone der de blir grovt utnyttet av et firma med base i Taiwan, eller med somaliere og afghanere som rammes av borgerkrigens redsler. På det psykologiske planet stilles det langt større krav til en solidaritetsbevegelse i dag enn det gjorde for tjue år siden. Kampen står ikke mellom to eller tre leire, men på mange forskjellige fronter. Solidaritet krever betydelige kunnskaper og en global ansvarsfølelse. Kanskje er det nettopp en slik kunnskapsbasert ansvarsfølelse vi bør utvikle, en global fellesskaps-ideologi med grunnlag i prinsippene om sosial rettferdighet, demokrati, menneskerettigheter og et bærekraftig miljø. Kanskje lyder det tannløst, men det er ikke tannløst der det gjelder.

For den europeiske venstresida kunne det være en oppgave å vise hvor uverdigg det vil være for oss mennesker hvis vi lar verdenssamfunnet som helhet bli en blåkopi av en amerikansk storby, der rike og fattige enklaver ligger side om side i evig frykt for hverandre. Verden ser slik ut i dag. Verdenssamfunnet er en amerikansk storby. I dag kan du gjøre slik pessimisten Robert Kaplan har gjort, reise verden rundt fra den ene tragedien til den andre: Togo, Sierra Leone, Liberia, Ghana, Elfenbenskysten, Egypt, Iran, Aserbajdsjan, Tyrkia, Kasakstan, Usbekistan, det vestlige Kina, Pakistan, Sør-India, Thailand, Laos og Kambodsja, og så utgi en bok med tittelen "Jordas endestasjoner" (The Ends of the Earth: A Journey at the Dawn of the 21st Century). Men som Paul Kennedy har bemerket, kunne Kaplan ha valgt en optimistisk reiserute isteden: Costa Rica, Chile, Botswana, Banglaore, Singapore, Taiwan - kanskje Norge, og kommet opp med en positiv visjon for neste århundre. Verden består av rike og fattige enklaver. Vi har ikke noen første, andre og tredje verden, men mange og med dypt urettferdige forskjeller mellom dem. Slik er det, men slik behøver det ikke å bli. Alle byer er ikke som amerikanske storbyer. Det må også kunne finnes en bedre verden.